

Bert van Onna & Carel Jansen (2006)

Nederland talenland? Over de beheersing van Engels, Duits, Frans en Nederlands in Nederlandse organisaties

Interne publicatie Afdeling Bedrijfscommunicatie, Faculteit der Letteren, Radboud Universiteit Nijmegen

(Op enkele punten gecorrigeerde versie)

Voor een verkorte weergave van het onderzoek m.b.t. Engels, Duits en Frans, zie Onna, B. van & Jansen, C. (2008). Nederland talenland? Over de beheersing van Engels, Duits en Frans in Nederlandse organisaties. *Levende Talen Tijdschrift*, 9 (1), p. 18-26.

Samenvatting

Bij 293 medewerkers van Nederlandse organisaties werd de schrijf- lees- en luister-vaardigheid in het Engels, Duits, Frans of Nederlands vergeleken met hun eigen inschatting daarvan. Gebruik werd gemaakt van DIALANG, een taaltoetssysteem op het world wide web waarmee gebruikers hun vaardigheden in veertien Europese talen diagnostisch kunnen toetsen.

Het bleek dat de onderzochte Nederlanders hun eigen taalvaardigheid systematisch hoger inschatten dan volgens de uitkomsten van de taaltoetsen gerechtvaardigd zou zijn. Hun feitelijke niveau kwam vaak niet uit boven dat van beginner of halfgevorderde, terwijl hun zelfbeoordeling in de meeste gevallen op het niveau van gevorderde of vergevorderde lag.

Hoewel alle deelnemers aan het onderzoek twee jaar of langer onderwijs hadden genoten in de taal waarin ze werden getoetst, kwam een kwart van hen niet uit boven beginnersniveau en scoorde veertig procent op het niveau van halfgevorderde. Opvallende toetsscores waren er in negatieve zin voor de leidinggevenden, van wie

de helft op het niveau van halfgevoerde of lager presteerde, en in positieve zin van de vijftigplussers, die vaker dan hun collega's in elk van de andere leeftijdsgroepen op het niveau van gevorderde of hoger scoorden.

1 Inleiding

Op de website van de Europese Commissie worden met enige regelmaat nieuwe gegevens gepubliceerd over de beheersing van vreemde talen in de verschillende lidstaten. Begin 2006 werd op deze website¹ vermeld dat er in het Europa van de 28 (Turkije werd ook al meegenomen in de statistieken), twintig officiële talen worden gesproken. Ook werden er, onder verwijzing naar de zogenaamde Europese Barometer rapportages² per lidstaat percentages gegeven van inwoners die zeggen dat ze een vreemde taal spreken. Luxemburg voerde de ranglijst aan, met grote voorsprong op de andere landen: 85% van de bewoners van het Groothertogdom zei behalve de moedertaal ook Frans, 81% ook Duits en 46% ook Engels te beheersen. Het volgende land op de lijst was Nederland. Van de Nederlanders liet 75% weten Engels te spreken, 12% Frans en 57% Duits. Ter vergelijking: voor België waren die percentages respectievelijk 57, 32 en 16, voor Spanje 29, 7 en 1, en voor Italië 28, 18 en 3. Alleen de Denen en de Zweden zeiden, met respectievelijk 79% en 76%, vaker dan de Nederlanders het Engels als tweede taal te beheersen, maar voor het Frans (8% en 7 %) en het Duits (48% en 22%) lagen de cijfers voor de Scandinaviërs in de EU duidelijk lager dan voor de Nederlanders.

Is het kennelijke optimisme over de beheersing van het Engels, Frans en Duits bij de Nederlanders wel gerechtvaardigd? Daar wordt door sommigen sterk aan getwijfeld.³ De situatie rond de beheersing van vreemde talen in Nederland zou volgens kritische beschouwers wel eens veel minder rooskleurig kunnen zijn dan door de cijfers van de Europese Commissie wordt gesuggereerd; de vreemdetalenkennis van de Nederlanders zou vooral door henzelf wel eens schromelijk kunnen worden overschat. In eerder onderzoek dat wij zelf deden naar de oordelen van Nederlanders die werkzaam zijn in organisaties (profit en non-profit) over hun eigen taalvaardigheden in het Engels, Duits en Frans en in de moedertaal, bleek dat veel respondenten zelf meenden dat ze met name in het Nederlands en het Engels voldoende taalvaardig waren om adequaat professioneel te kunnen communiceren (Van Onna & Jansen, 2002). De vraag hoe het er in Nederlandse organisaties feitelijk voor staat met de vreemdetaal- en de moedertaalbeheersing is daarmee natuurlijk nog niet beantwoord.

Er worden in de literatuur wel enige bange vermoedens geuit, zoals door Van Els (1990) en Oud-De Glas (1991), die menen dat de beheersing van het Engels, Duits en Frans in de praktijk vaak niet voldoet, maar empirisch onderzoek op dit terrein is nauwelijks voorhanden (zie Van Onna & Jansen, 2002). Daarom werd besloten het hieronder beschreven onderzoek uit te voeren. In tien Nederlandse organisaties werd de daadwerkelijke taalbeheersing van medewerkers gemeten en vergeleken met hun eigen inschatting daarvan. Het ging daarbij om schrijven, lezen en luisteren in drie vreemde talen (Engels, Duits en Frans) en in het Nederlands.

2 DIALANG

Om de schrijf-, lees- en luistervaardigheid van de respondenten te meten, en om hun eigen oordelen daarover te inventariseren, werd gebruik gemaakt van het taaltoetsysteem DIALANG. DIALANG is met subsidies van de Europese Commissie binnen de context van het Socrates programma ontwikkeld.⁴ In 2003 kwam DIALANG op het world wide web gratis ter beschikking voor wie er maar gebruik van wil maken. Met DIALANG kunnen gebruikers hun taalvaardigheid toetsen in veertien Europese talen, waaronder de talen die voor dit onderzoek van belang zijn: Engels, Frans, Duits en Nederlands. Hoofddoel van DIALANG is taalgebruikers en leerders diagnostische informatie te geven over hun taalvaardigheid met betrekking tot schrijven, lezen, luisteren, grammatica en vocabulaire. Daarbij gaat het met name om de vreemde talen, maar nergens wordt uitgesloten dat DIALANG ook kan worden gebruikt om diverse aspecten van de vaardigheid in de moedertaal te meten.

DIALANG stelt de gebruikers in staat hun taalvaardigheidsniveau te positioneren in relatie tot de vaardigheidsniveaus (A1-C2) van het CEFR, het Common European Framework of References for Languages (Council of Europe, 2000). In het kort kunnen de vaardigheidsniveaus als volgt worden omschreven.⁵

A1 (*breakthrough*; ook wel: *beginner*) absolute beginner: kan op eenvoudige wijze communiceren als de partner langzaam en duidelijk spreekt en bereid is te helpen;

A2 (*waystage*; ook wel: *beginner+*) basisgebruiker: kan in eenvoudige, alledaagse situaties communiceren;

B1 (*threshold*; ook wel: *halfgevoerde*) gebruiker op weg naar zelfstandigheid: kan hoofdpunten begrijpen in standaardcommunicatie over vertrouwde onderwerpen;

B2 (*vantage*; ook wel: *gevorderde*) zelfstandig gebruiker: kan zo vlot en spontaan communiceren dat interactie met moedertaalsprekers voor geen van beide partijen lastig is;

C1 (*effective operational proficiency*; ook wel: *vergevorderde*) effectief operationeel gebruiker: kan de taal flexibel en efficiënt aanwenden voor sociale, academische en professionele doelen;

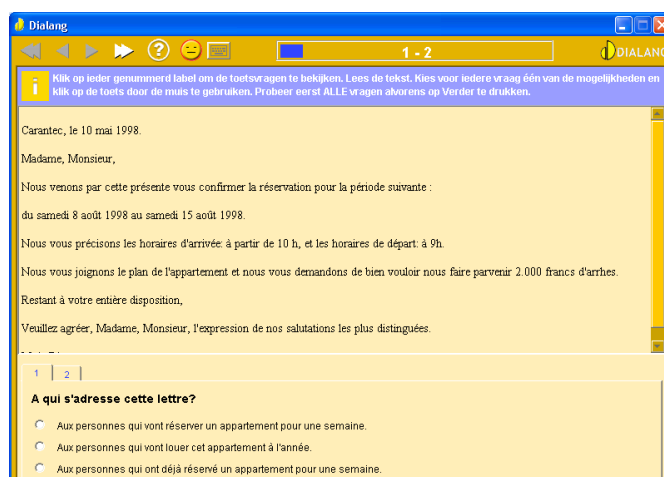
C2 (*Mastery*; ook wel: (*bijna*) *moedertaal*): taalgebruiker die de taal over de volle breedte beheerst, zichzelf spontaan, vlot, precies en genuanceerd kan uitdrukken, ook in meer complexe situaties.

Met DIALANG kan ieder die wil nagaan op welk van deze niveaus de eigen vaardigheden liggen, daartoe een of meer interactieve diagnostische toetsen uitvoeren.⁶ Zodra DIALANG is geïnstalleerd, moet er een keuze worden gemaakt voor de taal waarin de instructies voor het gebruik van DIALANG worden gegeven. Daarna beslist de gebruiker in welke taal en in welke vaardigheid hij of zij getoetst wil worden. Vervolgens wordt een zogenaamde plaatsingstoets aangeboden in de taal waarin de gebruiker getoetst wil worden: de gebruiker krijgt een aantal woorden te zien die lijken op een werkwoord in de desbetreffende taal, en hij/zij moet bepalen welke van deze woorden wel en welke niet ook echt in die taal voorkomen (zie Figuur 1). Op basis van de score die de gebruiker voor deze plaatsingstoets behaalt, wordt door het systeem beslist op welk globaal niveau de feitelijke taalvaardigheidstoetsen zullen worden afgenomen. Zo wordt voorkomen dat een DIALANG-gebruiker geconfronteerd wordt met toetsen die veel te moeilijk of veel te gemakkelijk zouden zijn, en wordt bij de bepaling van het precieze taalvaardigheidsniveau een nauwkeurigheid mogelijk gemaakt die anders niet haalbaar zou zijn. Na de plaatsingstoets wordt een aantal

vragen gesteld over het eigen oordeel van de taalgebruiker met betrekking tot zijn of haar taalvaardigheid in diverse situaties (zie Figuur 2). Daarna komt de eigenlijke taaltoets (zie Figuur 3), en ten slotte wordt de gebruiker in termen van de CEFR-niveaus geïnformeerd over de scores voor de zelfbeoordeling en voor de toets.

Figuur 1. Voorbeeld van een plaatsingstoets in DIALANG

Over de items die in DIALANG worden aangeboden, melden de belangrijkste DIALANG-ontwikkelaars, Alderson en Huhta (2005), dat vijf tot tien experts voor elke taal alle items twee keer beoordeelden, steeds door ja of nee te zeggen op de vraag Vindt u dat iemand op CEFR-niveau X het volgende item correct zou moeten kunnen beantwoorden? In Alderson en Huhta (2005) wordt een aantal resultaten voor het Duits gepresenteerd. Voor alle vaardigheden werden hier intra-rater reliability scores (test-hertest betrouwbaarheden) gevonden van rond .80; voor de inter-rater reliability bij luistervaardigheid Duits worden correlaties van ongeveer .90 gemeld. Voor de andere vaardigheden en de andere talen waren de uitkomsten vergelijkbaar, aldus Alderson en Huhta (2005).

De mate waarin de scores voor de verschillende vaardigheden samenhangen met de scores voor grammaticatoetsen en vocabulairetoetsen, werd bepaald bij in totaal 5154 respondenten (moedertaalsprekers van de verschillende DIALANG-talen). Voor het Engels (2059 respondenten uit elf landen) worden in Alderson en Huhta (2005) rangordecorrelaties gegeven; zie Tabel 1.

Tabel 1 Rangordecorrelaties (Spearman ρ) tussen DIALANG-scores (Engels) voor schrijf-, lees- en luistervaardigheid, en scores voor grammaticatoetsen en vocabulairetoetsen (Alderson en Huhta, 2005)

	schrijven	Lezen	luisteren
vocabulaire	.79		.65
grammatica	.77	.68	

Het blijkt dat vocabulaire- en grammaticascores redelijke, maar zeker geen perfecte voorspellers zijn voor de prestaties op de vaardigheidentoetsen voor schrijven, lezen en luisteren: tussen ongeveer 40% en 65% van de variantie in die prestaties wordt verklaard door vocabulaire- en grammaticascores.

Voor wat betreft de samenhang tussen de feitelijke toetsscores voor het Engels in termen van CEFR-niveaus en de oordelen die gebruikers over hun eigen deelvaardigheden in die taal gaven, worden in Alderson (2005) rangordecorrelaties gepresenteerd voor in totaal 1803 respondenten uit elf Europese landen waar Engels niet de voertaal is. Zie Tabel 2.

Tabel 2 Rangordecorrelaties (Spearman ρ) tussen toetsscores (CEFR-niveaus) en eigen oordelen (alle voor Engels) in DIALANG (Alderson, 2005, p. 106-108)

	schrijven	lezen	Luisteren
eigen oordeel over taalvaardigheid	.84	.91	.87

De samenhang tussen eigen oordelen en feitelijke toetsscores blijkt voor de drie vaardigheden vrijwel gelijk en steeds hoog te zijn: de correlatiecoëfficiënten bevinden zich in de buurt van .85. Dat er sprake is van sterke samenhang tussen oordelen en prestaties, betekent nog niet dat ze dicht bij elkaar liggen. Denkbaar is ook dat de respondenten de eigen vaardigheden systematisch overschatten of juist onderschatten; in de hoogte van de correlatiecoëfficiënten komt dat niet tot uitdrukking.

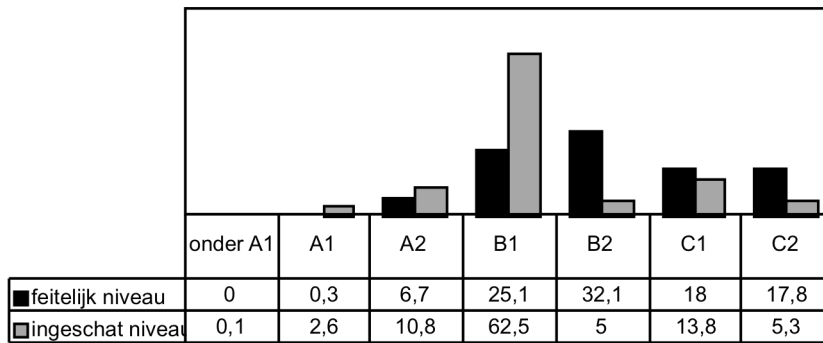
In Alderson (2005) is voor deze respondenten ook informatie over de toets- en zelfbeoordelingsscores in termen van CEFR-niveaus te vinden. In Tabel 3 worden de resultaten weergegeven die Alderson (2005) presenteert voor schrijven Engels (645 respondenten).

Tabel 3 Toetsscores en eigen oordelen in DIALANG voor schrijven Engels (Alderson, 2005, p. 108)

	testscores						
Eigen oordeel	A1	A2	B1	B2	C1	C2	totaal
onder A1	1	0	0	0	0	0	1
A1	1	16	0	0	0	0	17
A2	0	27	42	0	0	0	69
B1	0	0	120	207	76	0	403
B2	0	0	0	0	32	0	32
C1	0	0	0	0	8	81	89
C2	0	0	0	0	0	34	34
Totaal	2	43	162	207	116	115	645

χ^2 p<.000; Pearson r = .86; Spearman ρ = .84

Uit Tabel 3 blijkt dat in totaal 455 van de 645 respondenten die getoetst werden in schrijfvaardigheid Engels, één of twee CEFR-niveaus hoger scoorden dan hun eigen oordelen deden verwachten. In Figuur 4 wordt de informatie in de randtotalen van Tabel 3 (in percentages) gevisualiseerd; in paragraaf 5 (Resultaten) wordt naar Figuur 4 terugverwezen.

Figuur 4 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties bij 645 respondenten uit elf Europese landen voor schrijven Engels (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus, op basis van Alderson (2005, p. 108)

Ondanks de systematische zelfonderschatting die blijkt uit figuur 4 voor schrijfvaardigheid Engels, en die ook - zij het in mindere mate - blijkt te gelden voor de respondenten van wie scores werden verzameld voor lezen Engels en voor luisteren Engels, concludeert Alderson (2005) dat: “there is considerable agreement between test and self-assessment results in terms of CEFR-levels, for all skills. Of course, discrepancies may be due to under- or over-estimation on the part of the learners, or to inappropriate cut-offs for the CEFR-levels in either tests or self-assessments or

both. Only further data collection and analysis will be able to resolve such uncertainties” (p. 109).

Het onderzoek dat hier gepresenteerd wordt, kan beschouwd worden als een bijdrage tot het vaststellen van eventuele discrepanties tussen DIALANG test- en zelfbeoordelingsscores voor moedertaalsprekers in Nederlandse organisaties. Geldt ook voor hen dat ze zichzelf systematisch onderschatten, of gedragen Nederlanders zich op dit punt anders dan andere Europeanen?

3 Uitvoering van het onderzoek

3.1 Deelnemers

Uit het adressenbestand van de Kamers van Koophandel Nederland (circa 1.5 miljoen adressen van ondernemingen, stichtingen en verenigingen in Nederland) werden 509 organisaties geselecteerd met meer dan 500 medewerkers (inclusief parttimers). Daaruit werd een steekproef getrokken van tien organisaties: een uitgeverij, een ict-onderneming, een detacheringsbedrijf, een ingenieursbureau, een verzekeringsmaatschappij, een managementbureau, een verkooporganisatie, een schoonmaak- en beveiligingsbedrijf, een bouwbedrijf en een stichting in de gezondheidszorg. Met de afdelingen personeelszaken c.q. humanresourcesmanagement van deze organisaties werd telefonisch contact opgenomen. Het verzoek was steeds om medewerking te verlenen aan het verzamelen van data over de taalvaardigheid van zestig collega's binnen de eigen organisatie, en wel binnen hun werktijd. Geschat werd dat het om ongeveer twee uur per medewerker zou gaan. In geen enkel geval werd de gevraagde toestemming gegeven, met als belangrijkste argument dat het onderzoek de deelnemers te veel van hun werktijd zou gaan kosten. Wel bleek het bij elke

organisatie mogelijk om medewerkers te benaderen met het verzoek om in hun eigen tijd aan het onderzoek mee te doen. Dat resulteerde in een deelname van in totaal 293 Nederlandstalige respondenten⁷ uit de tien verschillende organisaties, die allen in een van vier talen werden getoetst (zie hieronder). Tabel 4 laat zien hoe de respondenten over de toetstalen verdeeld werden. Daarbij werd er steeds voor gezorgd dat respondenten alleen maar getoetst werden in een vreemde taal als ze twee jaar of langer onderwijs in die taal hadden gevolgd.

Tabel 4 Verdeling van de respondenten over de toetstalen

	toetstaal Engels	toetstaal Frans	toetstaal Duits	toetstaal Nederlands	totaal
Man	46	37	38	37	158
Vrouw	33	33	43	26	135
30 of jonger	32	21	20	31	104
31-40	19	30	27	14	90
41-50	22	10	23	7	62
Ouder dan 50	6	7**	11	11	35**

Hoogste opleiding: lbo/mavo	13	31	23	14	81
Hoogste opleiding: mbo/havo/vwo,	38	29	28	33	128
Hoogste opleiding: hbo/universiteit	27*	10	30	16	83*
Examen gedaan in één vreemde taal	11	0	0	15	26
Examen gedaan in twee vreemde talen	25	10	38	22	95
Examen gedaan in drie of meer vreemde talen	43	60	43	26	172

Niet-technisch beroep	41	50	55	37	183
Technisch beroep	38	20	26	26	110
Lager personeel	18	15	18	17	68
Middenkader	30	29	32	26	117
Hoger personeel	20	19	24	15	78
Leidinggevende	11	7	7	5	30
Totaal	79	70	81***	63	293

* 1 missing value; ** 2 missing values; *** Van deze groep zijn uiteindelijk 2 respondenten buiten beschouwing gelaten vanwege een achteraf gebleken te korte blootstelling aan onderwijs Duits (niet meer dan een jaar)

3.2 Procedure

De deelnemers installeerden thuis DIALANG, en doorliepen het programma voor de taal waarvoor hun was verzocht dat te doen. Ze vulden daarbij een schriftelijke

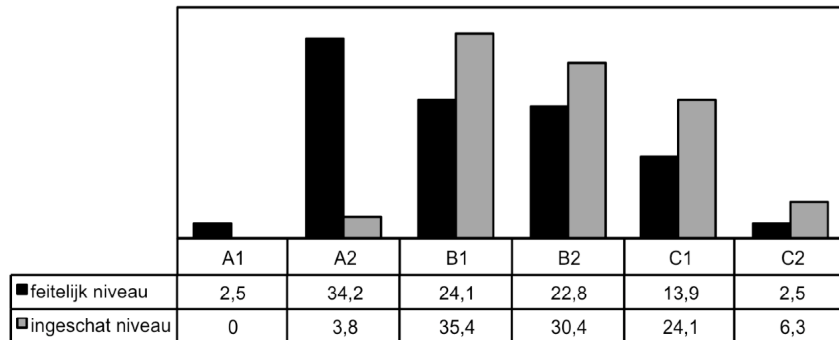
vragenlijst in met persoonsgegevens, informatie over de noodzaak van de beheersing van taalvaardigheden in het Nederlands en de vreemde talen in hun werksituatie, en hun DIALANG-scores voor de plaatsingstoets, de zelfbeoordelingen en de taaltoetsen (steeds eerst voor luisteren, dan voor schrijven en ten slotte voor lezen). Het kostte de respondenten in totaal circa twee uur om deze taken uit te voeren.

4 Resultaten

Elders⁸ wordt gerapporteerd over enkele van de onderzochte vaardigheden: steeds één voor elke onderzochte taal. Op de volgende pagina's worden de resultaten gepresenteerd voor alle onderzochte vaardigheden in alle onderzochte talen.

Luisteren: Duits

Figuur 5 laat zien hoe de feitelijke prestaties voor luistervaardigheid Duits zich verhouden tot de oordelen van de desbetreffende 79 respondenten over hun luistervaardigheid in deze taal.

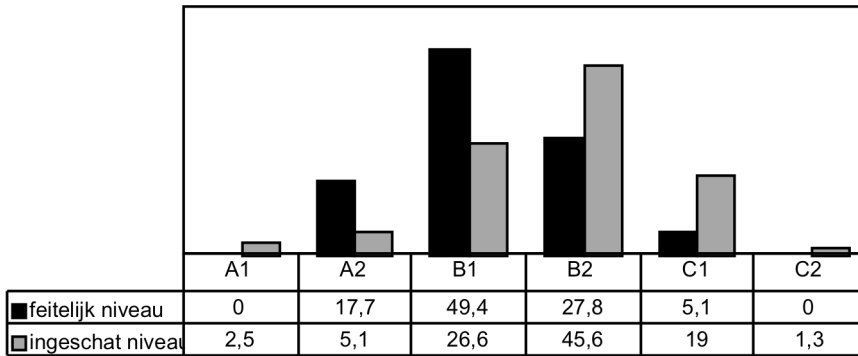

Figuur 5 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor luisteren Duits (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=79)

De feitelijke toetsprestaties voor luisteren Duits blijven duidelijk achter bij de eigen oordelen van de respondenten over deze vaardigheid. Er is weliswaar sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .74$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -6.01$; $p < .001$). Van de 79 respondenten bleken er 50 lager te scoren dan hun eigen oordelen deden verwachten; 4 respondenten scoorden hoger dan de zelfbeoordeling aangaf.

Luisteren: Engels

Figuur 6 laat zien hoe de feitelijke prestaties voor luistervaardigheid Engels zich verhouden tot de oordelen van de desbetreffende 79 respondenten over hun luistervaardigheid in deze taal.

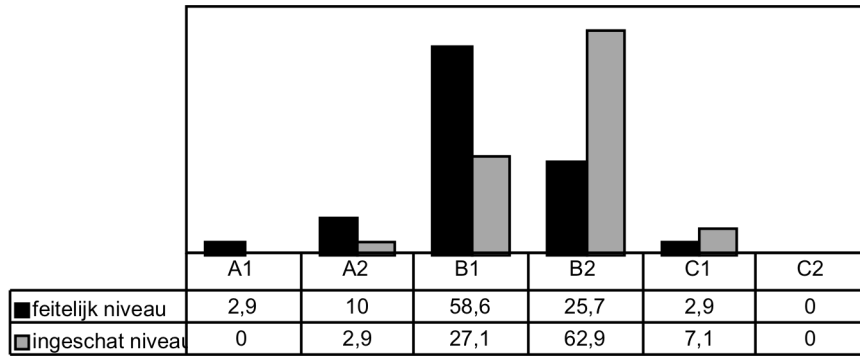

Figuur 6 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor luisteren Engels (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=79)

De feitelijke toetsprestaties voor luisteren Engels blijven net zoals bij Duits duidelijk achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Er is ook nu weliswaar sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .50$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -4.82$; $p < .001$). Van de 79 respondenten bleken er 48 lager te scoren dan hun eigen oordelen deden verwachten; 12 respondenten scoorden hoger dan de zelfbeoordeling aangaf.

Luisteren: Frans

Figuur 7 laat zien hoe de feitelijke prestaties voor luistervaardigheid Frans zich verhouden tot de oordelen van de desbetreffende 70 respondenten over hun luistervaardigheid in deze taal.

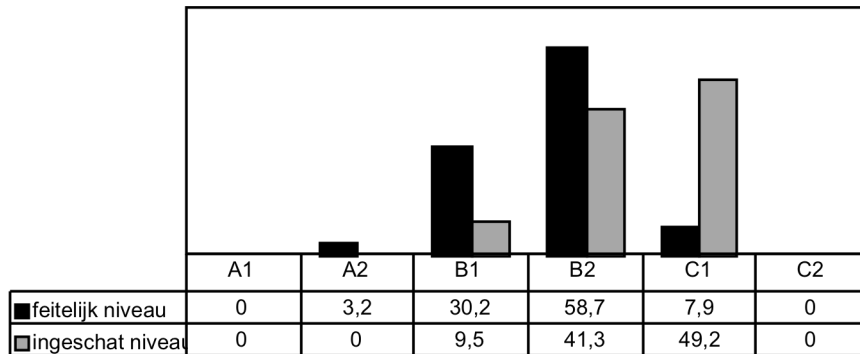

Figuur 7 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor luisteren Frans (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=70)

De feitelijke toetsprestaties voor luisteren Frans blijven net zoals bij Duits en Engels duidelijk achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Er is ook nu weliswaar sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .52$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -5.33$; $p < .001$). Van de 70 respondenten bleken er 44 lager te scoren dan hun eigen oordelen deden verwachten; 6 respondenten scoorden hoger dan de zelfbeoordeling aangaf.

Luisteren: Nederlands

Figuur 8 laat zien hoe de feitelijke prestaties voor luistervaardigheid Nederlands zich verhouden tot de oordelen van de desbetreffende 63 respondenten over hun luistervaardigheid in de moedertaal.

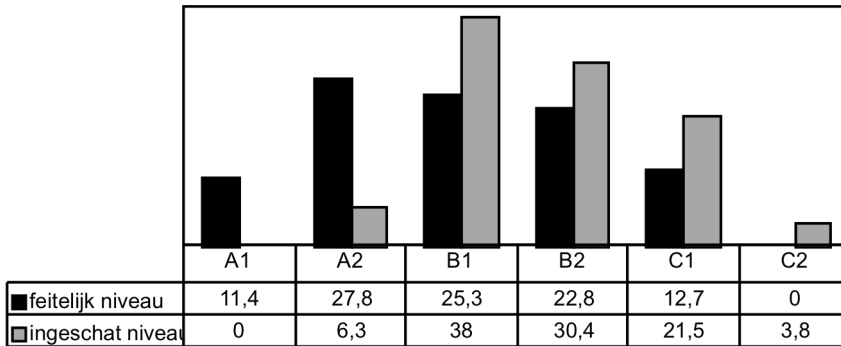

Figuur 8 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor luisteren Nederlands (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=63)

De feitelijke toetsprestaties voor luisteren Nederlands blijven net zoals bij de vreemde talen achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Er is ook nu weliswaar sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .58$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -6.02$; $p < .001$). Van de 63 respondenten bleken er 39 lager te scoren dan hun eigen oordelen deden verwachten; 4 respondenten scoorden hoger dan de zelfbeoordeling aangaf.

Schrijven: Duits

Figuur 9 betreft de feitelijke prestaties voor schrijfvaardigheid Duits en de oordelen van de desbetreffende 79 respondenten over hun leesvaardigheid in deze taal.

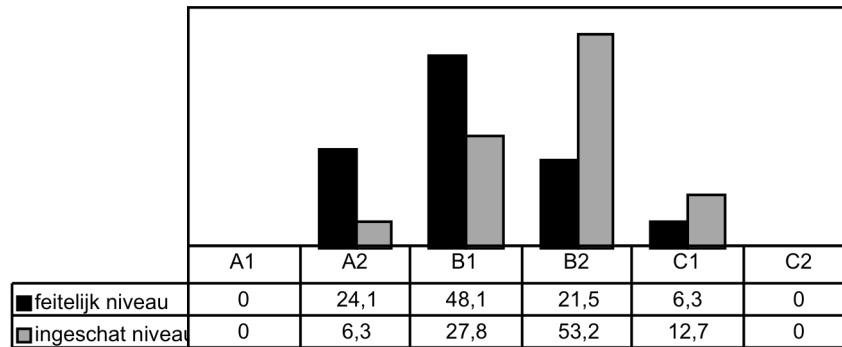

Figuur 9 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor schrijven Duits (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=79)

Ook voor schrijven Duits blijven de feitelijke toetsprestaties achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Ook hier is weliswaar sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .64$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook hier een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -5.64$; $p < .001$). Van de 79 respondenten scoorden er 47 lager dan hun eigen inschatting had doen verwachten; 7 respondenten scoorden hoger dan hun zelfbeoordeling aangaf.

Schrijven: Engels

Figuur 10 laat zien hoe de feitelijke prestaties voor schrijfvaardigheid Engels zich verhouden tot de oordelen van de desbetreffende 79 respondenten.

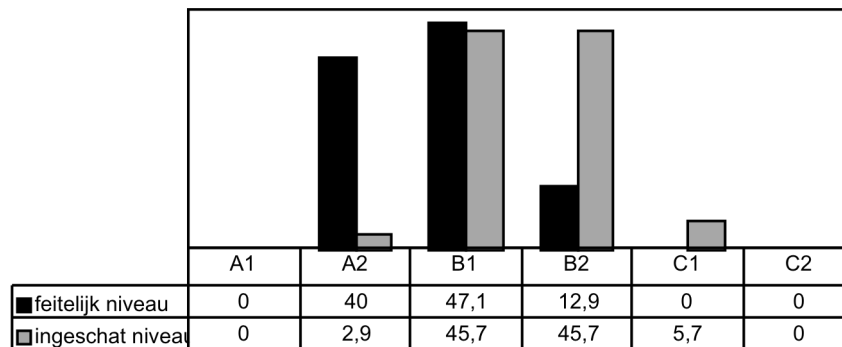

Figuur 10 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor schrijven Engels (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=79)

Net als het geval was bij schrijven Duits, blijven ook bij schrijven Engels de feitelijke toetsprestaties achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Ook nu is er weliswaar sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .45$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook dit keer een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -5.24$; $p < .001$). Van de 79 respondenten scoorden er 52 lager dan hun eigen oordelen deden verwachten; 11 respondenten scoorden hoger dan hun zelfbeoordeling aangaf.

Schrijven: Frans

Figuur 11 betreft de feitelijke prestaties voor schrijfvaardigheid Frans en de oordelen van de desbetreffende 70 respondenten over hun schrijfvaardigheid in deze taal.

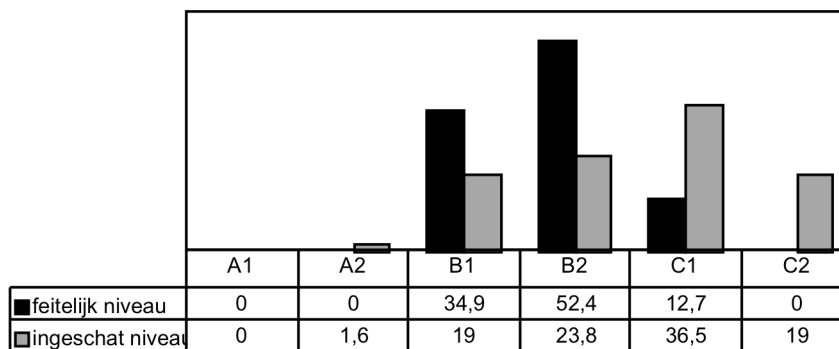

Figuur 11 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor schrijven Frans (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=70)

Ook voor schrijven Frans blijven de feitelijke toetsprestaties achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Ook hier is weer sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .45$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook hier een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -6.16$; $p < .001$). Van de 70 respondenten scoorden er 45 lager dan hun eigen oordelen deden verwachten; geen van de respondenten scoorde hoger dan hun zelfbeoordeling aangaf.

Schrijven: Nederlands

Figuur 12 betreft de feitelijke prestaties voor schrijfvaardigheid Nederlands en de oordelen van de desbetreffende 63 respondenten over hun schrijfvaardigheid in deze taal, hun moedertaal.

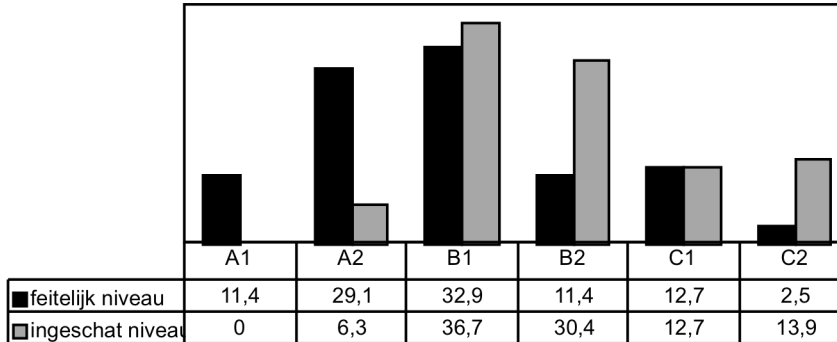

Figuur 12 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor schrijven Nederlands (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=63)

Ook voor schrijven Nederlands blijven de feitelijke toetsprestaties achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Ook hier is weer sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .55$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook hier een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -5.19$; $p < .001$). Van de 63 respondenten scoorden er 39 lager dan hun eigen oordelen deden verwachten; vier respondenten scoorden hoger dan hun zelfbeoordeling aangaf.

Lezen: Duits

Figuur 13 betreft de feitelijke prestaties voor leesvaardigheid Duits en de oordelen van de desbetreffende 79 respondenten over hun schrijfvaardigheid in deze taal.

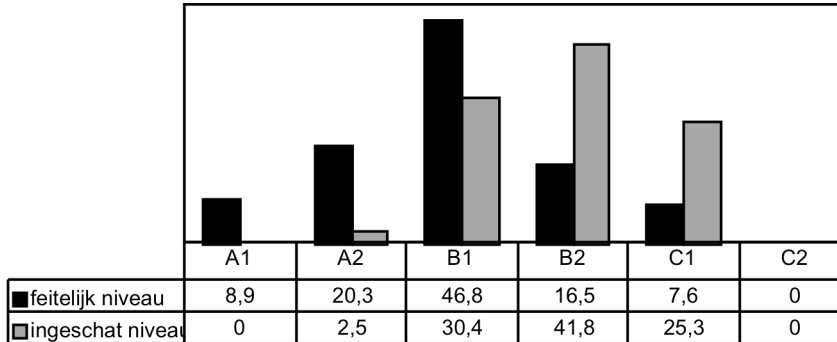

Figuur 13 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor lezen Duits (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=79)

Ook voor lezen Duits blijven de feitelijke toetsprestaties achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Ook hier is weer sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .76$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook hier een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -6.87$; $p < .001$). Van de 79 respondenten scoorden er 62 lager dan hun eigen oordelen deden verwachten; drie respondenten scoorden hoger dan hun zelfbeoordeling aangaf.

Lezen: Engels

Figuur 14 betreft de feitelijke prestaties voor leesvaardigheid Engels en de oordelen van de desbetreffende 79 respondenten over hun schrijfvaardigheid in deze taal.

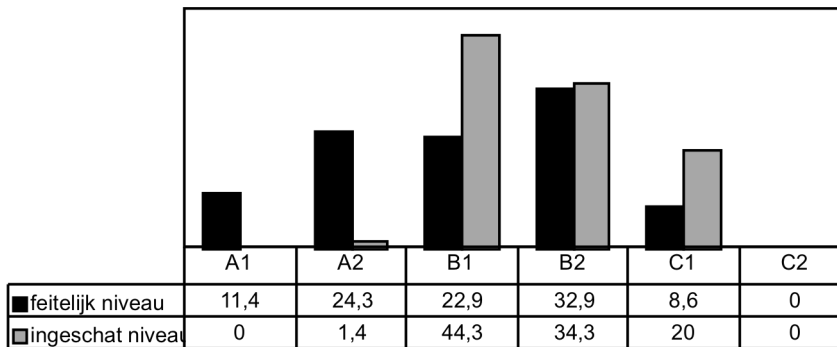

Figuur 14 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor lezen Engels (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=79)

Ook voor lezen Engels blijven de feitelijke toetsprestaties achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Ook hier is weer sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .66$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook hier een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -6.75$; $p < .001$). Van de 79 respondenten scoorden er 60 lager dan hun eigen oordelen deden verwachten; drie respondenten scoorden hoger dan hun zelfbeoordeling aangaf.

Lezen: Frans

Figuur 15 betreft de feitelijke prestaties voor leesvaardigheid Frans en de oordelen van de desbetreffende 70 respondenten over hun leesvaardigheid in deze taal.

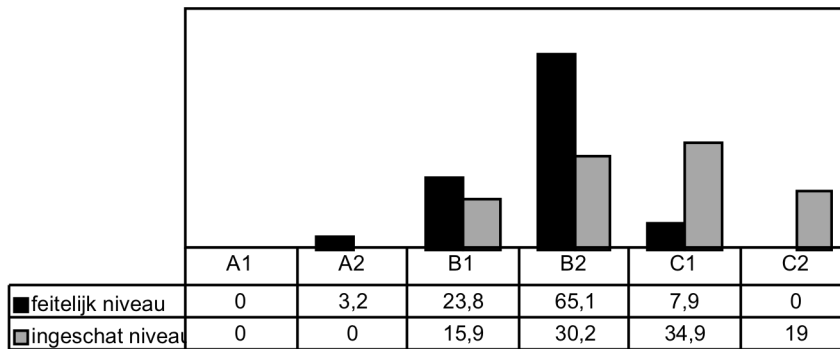

Figuur 15 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor lezen Frans (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=70)

Ook voor lezen Frans blijven de feitelijke toetsprestaties achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Ook hier is weer sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .61$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook hier een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -4.97$; $p < .001$). Van de 70 respondenten scoorden er 51 lager dan hun eigen oordelen deden verwachten; 13 respondenten scoorden hoger dan hun zelfbeoordeling aangaf.

Lezen: Nederlands

Figuur 16 betreft de feitelijke prestaties voor leesvaardigheid Nederlands en de oordelen van de desbetreffende 63 respondenten over hun leesvaardigheid in deze taal, hun moedertaal.

Figuur 16 Zelfbeoordelingen en feitelijke toetsprestaties voor lezen Nederlands (in percentages) voor de zes CEFR-niveaus (n=63)

Ook voor het lezen in de moedertaal blijven de feitelijke toetsprestaties achter bij de eigen oordelen van de respondenten. Ook hier is weer sprake van een significante en positieve correlatie tussen ingeschat en feitelijk niveau (Spearman $\rho = .55$; $p < .001$), maar een non-parametrische verschiltoets laat ook hier een significante discrepantie tussen de toetsprestaties en de zelfbeoordelingen zien (Wilcoxon Signed Rank Test: $Z = -5.48$; $p < .001$). Van de 63 respondenten scoorden er 41 lager dan hun eigen oordelen deden verwachten; drie respondenten scoorden hoger dan hun zelfbeoordeling aangaf.

Mogelijke invloed van functieniveau, opleidingsniveau en leeftijdscategorie

Om na te gaan of functieniveau, opleidingsniveau en leeftijdscategorie van de respondenten bepalend waren voor de hierboven gesignaleerde discrepanties, is voor elk van de vier onderscheiden functieniveaus (1: lager personeel; 2: middenkader; 3: hoger personeel; 4: leidinggevenden), voor elk van de drie onderscheiden opleidingsniveaus (lbo/mavo, mbo/havo/vwo) en voor elk van de vier onderscheiden leeftijdscategorieën (30 of jonger, 31-40, 41-50 en ouder dan 50) nagegaan hoe de feitelijke en ingeschatte taalvaardighedeniveaus zich tot elkaar verhielden.

Daartoe stelden we steeds vast hoe veel respondenten in de diverse subgroepen voor de onderzochte vier talen samen, hun eigen prestatieniveau in de getoetste taalvaardigheden bleken te overschatten (gesommeerd niveau; maximaal haalbare score 18, en gemiddeld: gesommeerd niveau gedeeld door 3 en afgerond op geheel getal; maximaal haalbare score 6). Zie tabel 5.

Tabel 5 Feitelijke niveaus van toetsprestaties (gesommeerd over luisteren, schrijven en lezen, en ook gemiddeld en afgerond) versus door de respondenten ingeschatte niveaus (gesommeerd over luisteren, schrijven en lezen, en ook gemiddeld en afgerond) naar functieniveau, opleidingsniveau en leeftijdscategorie

	Respondenten die op 18-puntsschaal voor gesommeerd ingeschat niveau hoger scoorden dan op 18-puntsschaal voor gesommeerd feitelijk niveau	Respondenten die op 6-puntsschaal voor gemiddeld ingeschat niveau (gesommeerd niveau gedeeld door 3 en afgerond op geheel getal) hoger scoorden dan op 6-puntsschaal voor gemiddeld feitelijk niveau
Lager personeel	91%	69%
Middenkader	84%	67%
Hoger personeel	79%	55%
Leidinggevenden	97%	90%
Lbo/mavo	95%	67%
Mbo/havo/vwo	79%	65%
Hbo/universiteit	88%	67%
30 of jonger	94%	66%
31-40	90%	67%
41-50	73%	64%
Ouder dan 50	73%	68%
Totaal	86%	67%

Tabel 5 laat zien dat de overschatting van de eigen vaardigheidsniveaus zich niet beperkt tot bepaalde subgroepen. Over de hele linie zijn de onderzochte medewerkers van Nederlandse organisaties optimistischer over hun prestaties dan door hun toetsuitslagen gerechtvaardigd wordt. Dat geldt zowel wanneer er een 18-puntsschaal gehanteerd wordt voor de over luisteren, schrijven en lezen gesommeerde inschattingen en feitelijke prestaties, als wanneer die schaal conform de indeling van CEFR-niveaus wordt gereduceerd tot een 6-puntsschaal. Opvallend in tabel 5 is nog dat de hoogste mate van zelfoverschatting (97% bij de 18-puntsschaal en 90% bij de 6-puntsschaal) werd gevonden voor de groep leidinggevendenden.

Uit Tabel 5 wordt duidelijk dat de feitelijke prestaties vaak in negatieve zin afwijken van de inschattingen van de respondenten. Hoe hoog de feitelijke prestaties waren voor de diverse subgroepen is uit Tabel 5 niet af te lezen.

Informatie daarover is opgenomen in Tabel 6, waar de gemiddelde feitelijke toetsprestaties voor luisteren, schrijven en lezen worden gepresenteerd (steeds de gesommeerde score gedeeld door 3 en afgerond op geheel getal; maximaal haalbare score 6).

Tabel 6 Feitelijke toetsprestaties (gesommeerde scores voor luisteren, schrijven en lezen, gedeeld door 3 en afgerond op geheel getal; maximaal haalbare score 6) naar functieniveau, opleidingsniveau en leeftijdscategorie

	1 (A1)	2 (A2)	3 (B1)	4 (B2)	5 (C1)	6 (C2)
Lager personeel (n=68)	3%	53%	34%	10%	0%	0%
Middenkader (n=115)	0%	22%	58%	16%	2%	2%
Hoger personeel (n=78)	1%	8%	17%	58%	17%	0%
Leidinggevenden (n=30)	0%	7%	43%	43%	7%	0%
Lbo/mavo (n=80)	2%	50%	41%	6%	0%	0%
Mbo/havo/vwo (n=127)	0%	20%	47%	29%	2%	2%
Hbo/universiteit (n=83)*	1%	4%	26%	50%	18%	0%
30 of jonger (n=104)	2%	32%	49%	14%	3%	0%
31-40 (n=88)	1%	28%	23%	41%	7%	0%
41-50 (n=62)	0%	14%	48%	24%	13%	0%
Ouder dan 50 (n=35)**	0%	6%	35%	53%	0%	6%
Totaal (n=291)	1%	24%	40%	29%	6%	1%

* 1 missing value

** 2 missing values

Tabel 6 laat zien dat de scores maar zelden niveau C1 (vergevorderde) of C2 ((bijna)moedertaalspreker) bereikten. Ook het niveau B2 (gevorderde) werd in veel van de onderscheiden subgroepen door de meerderheid van de medewerkers niet gehaald. In totaal 25% van de respondenten kwam niet uit boven het niveau van beginner of beginner+ (A1 of A2). Daarbij dient bedacht te worden dat alle respondenten in dit onderzoek twee jaar of langer onderwijs hadden genoten in de taal waarin ze werden getoetst. Opvallend zijn in negatieve zin de leidinggevenden, van wie de helft op niveau B1 (halfgevorderde) of lager presteerde, en in positieve zin de oudere medewerkers, die vaker dan hun collega's in elk van de andere leeftijdsgroepen, een score van B2 (gevorderde) of hoger haalden.

5 Conclusies

Het beeld dat dit onderzoek oplevert, is helder. De Nederlandse respondenten schatten hun eigen vaardigheden systematisch hoger in dan volgens de uitkomsten van de toetsen gerechtvaardigd is. Hun feitelijke niveau komt vaak niet uit boven dat van halfgevorderde (B1: "kan hoofdpunten begrijpen in standaardcommunicatie over vertrouwde onderwerpen"), terwijl hun zelfbeoordeling in de meeste gevallen ten minste op het niveau van gevorderde ligt (B2: "kan vlot en spontaan communiceren").

Van de niveaus die binnen een professionele organisatie zo niet als noodzakelijk, dan toch als wenselijk mogen worden beschouwd: gevorderde (B2: "kan vlot en spontaan communiceren"), vergevorderde (C1: "kan de taal flexibel en efficiënt aanwenden voor sociale, academische en professionele doelen") en (bijna-)moedertaalspreker (C2: "beheerst de taal over de volle breedte") is lang niet altijd sprake, zeker niet voor de vreemde talen maar ook opvallend weinig voor het Nederlands.

Opvallend is het contrast tussen enerzijds de hier gevonden resultaten, die een duidelijke overschatting laten zien van de eigen taalvaardigheid bij Nederlandse respondenten, en anderzijds de gegevens uit Alderson (2005) over respondenten uit elf Europese landen, waarbij veeleer sprake is van onderschatting van de eigen prestaties. Dat contrast wordt geïllustreerd door Figuur 10 uit paragraaf 4, waar de prestaties en de zelfbeoordelingen bij de hier onderzochte Nederlanders voor schrijfvaardigheid Engels naast elkaar zijn gezet, versus Figuur 4 uit paragraaf 2, waar eenzelfde vergelijking is gemaakt voor schrijfvaardigheid Engels maar dan bij de in Alderson (2005) onderzochte respondenten uit elf Europese landen. De door ons onderzochte Nederlanders blijken hun schrijfvaardigheid Engels (65.9% denkt niveau B2 of hoger te bereiken) duidelijk hoger beoordelen dan de door Alderson (2005) onderzochte Europeanen dat doen (24.1% niveau schat zichzelf in op B2 of hoger), terwijl de prestaties van de onderzochte Nederlanders (27.8% niveau bereikt voor schrijfvaardigheid Engels in feite niveau B2 of hoger) duidelijk achterblijven bij die van de eerder onderzochte Europeanen (67.9% haalt op deze toets B2 of hoger).

Het lijkt er al met al op dat Nederlanders erg optimistisch zijn over hun beheersing van vreemde talen en de moedertaal. Meer onderzoek is wenselijk om een preciezer beeld te krijgen van de situatie in Nederland, en zo mogelijk ook in andere Europese landen. Vooralsnog geven de uitkomsten van dit eerste onderzoek naar de werkelijke en ingeschatte taalvaardigheden in Nederlandse organisaties weinig aanleiding tot gerustheid over de taalvaardigheden waarover Nederlanders anno 2006 beschikken.

Noten

1. http://europa.eu.int/comm/education/policies/lang/languages/index_en.html, geraadpleegd op 13-2-2006
2. Zie bijvoorbeeld het in 2001 verschenen rapport 'Europeans and languages', waarin de resultaten worden gerapporteerd van een onderzoek dat in opdracht van de Europese Commissie in de toenmalige 15 EU-landen werd verricht onder representatief geachte groepen van ruim 1000 respondenten per land (INRA, 2001).
3. Zie bijvoorbeeld de uitspraken van de toenmalige Europees Commissaris Bolkestein in het Europese Jaar van de Talen, 2001.
4. Over de totstandkoming van DIALANG (www.dialang.org), waarbij werd samengewerkt tussen twintig universiteiten en toetsinstituten (onder meer het Nederlandse CITO), zie Alderson (2005) en Alderson & Huhta (2005).
5. Gedetailleerd uitgewerkte omschrijvingen van de betekenis van de diverse CEFR-niveaubeschrijvingen zijn te vinden via:
www.coe.int/T/DG4/Portfolio/documents/0521803136txt.pdf (geraadpleegd op 27 juli 2006).

De site van het Utrechtse James Boswell Instituut geeft handige Nederlandse CEFR-omschrijvingen; zie: www.jbi.uu.nl/index2.php?nr=322&lng=N (geraadpleegd op 27 juli 2006)

Volgens deze omschrijvingen staat bijvoorbeeld leesvaardigheid op B1-niveau voor: “Ik kan teksten begrijpen die hoofdzakelijk bestaan uit hoogfrequente, alledaagse of aan mijn werk gerelateerde taal. Ik kan de beschrijving van gebeurtenissen, gevoelens en wensen in persoonlijke brieven begrijpen.”

Leesvaardigheid op B2-niveau staat voor: “Ik kan artikelen en verslagen lezen die betrekking hebben op eigentijdse problemen, waarbij de schrijvers een bepaalde houding of standpunt innemen. Ik kan eigentijds literair proza begrijpen.” En met leesvaardigheid op C1-niveau correspondeert: “Ik kan lange en complexe feitelijke en literaire teksten begrijpen, en het gebruik van verschillende stijlen waarderen. Ik kan gespecialiseerde artikelen en lange technische instructies begrijpen, zelfs wanneer deze geen betrekking hebben op mijn terrein.”

6. Zie www.dialang.org, geraadpleegd op 27 juli 2006
7. Er waren tien deelnemers met een andere moedertaal dan het Nederlands; die blijven hier buiten beschouwing.
8. Over dit onderzoek wordt ook gerapporteerd in Van Onna & Jansen (2006a en 2006b). In de resultatenparagrafen van deze artikelen zijn voor de vaardigheden Schrijven Engels en Lezen Frans helaas enkele fouten geslopen. Voor de conclusies die worden getrokken hebben deze fouten geen consequenties. De correcte weergave van alle resultaten is in dit rapport te vinden.

Literatuur

Alderson, J.C. (2005). *Diagnosing foreign language proficiency. The interface between learning and assessment*. London: Continuum.

Alderson, J.C. & Huhta, A. (2005). The development of a suite of computer-based diagnostic tests based on the Common European Framework. *Language Testing*, 22 (3), 301-320.

Bolkestein, F. (2001) [Artikel in:] *Venster op een andere beschaving. Krant in het kader van Europees Jaar van de Talen*. Den Haag: Projectbureau Jaar van de Talen, p. 2.

Council of Europe (2000). *Language Learning and working competences*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Els, T.J.M. van, e.a. (1990). *Horizon Taal: Nationaal actieprogramma moderne vreemde talen: nota van aanbevelingen*. Den Haag: DOP.

INRA (2001). *Europeans and languages. Eurobarometer 54 Special*. Report produced by INRA (Europe), European Coordination Office, for The Education and Culture Directorate-General. Brussels.

Onna, B. van & Jansen, C. (2002). Talen in Nederlandse organisaties. Een enquête. In: C. van den Brandt & M. van Mulken (Red.), *Bedrijfscommunicatie II. Een bundel voor Dick Springorum bij gelegenheid van zijn afscheid* (pp. 175-187). Nijmegen: Nijmegen University Press.

Onna, B. & Jansen, C. (2006a). How multilingual are the Dutch really? On proficiency in Dutch, English, French, and German in Dutch organizations. *Belgian Journal of English Language and Literatures, New Series, 4*, 169-180.

Onna, B. van & Jansen, C. (2006b). Nederland talenland? Over de beheersing van Engels, Duits, Frans en Nederlands in Nederlandse organisaties. In: B. Hendriks, H. Hoeken & P.J. Schellens (Red.), *Studies in Taalbeheersing 2*. Assen: Van Gorcum, 237-249.

Oud-De Glas, M.M.B. (1991). *Ergonomie van de taal: Over het analyseren van behoeften aan kennis van vreemde talen*. Nijmegen: Katholieke Universiteit.